

ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต
และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว

พระพรหมคุณาภรณ์
(ป. อ. ปยุตฺโต)

สหุพพาน์ ฌมมทาน์ ชินาติ
การให้ธรรมเป็นทาน ชนะการให้ห้ทั้งปวง

ความตายคือคตินิยมแห่งชีวิต:

การบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ชื่อเดิม “**ปุณฺณกถา**” พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ

“**คตินิยมชาติ และมรณสติ: พุทธวิธีต้อนรับความตายด้วยสติและปัญญา**”

พิมพ์ครั้งแรก

พุทธศักราช ๒๕๓๐

พิมพ์แยกเล่มในชื่อ “**ความตายคือคตินิยมแห่งชีวิต:**

การบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว”

พิมพ์ครั้งแรก

พุทธศักราช ๒๕๓๙

พิมพ์ครั้งที่ ๐๐

เดือน ๐๐๐๐

(ข้อมูลสถิติการพิมพ์อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลเก่า
ตัวเลขที่ใช้เป็นจำนวนขึ้นต่ำเท่าที่ปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน)

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์

โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน

ต.บางกระพิก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

<http://www.watnyanaves.net/>

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

สารบัญ

ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต

และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว

ประเพณีที่เป็นบุญเป็นกุศล	๑
ประโยชน์ของประเพณีงานศพ	๒
การทำบุญเกี่ยวกับความตาย	๓
การทำทาน	๓
การรักษาศีล	๔
ทำกรรมดีด้วยการรักษาศีล	๖
การภาวนา	๗

ความตายคือคติธรรมแห่งชีวิต

และการบำเพ็ญกุศลเพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้ว

บุญเมฆ โส ลิกุเขยย อายตคคํ สุขุทริยํ
ทานญจ สมจริยญจ เมตตจิตตญจ ภาวเยติฯ

ณ โอกาสนี้ อาตมภาพจะแสดงพระธรรมเทศนาในบุญญกถา เพื่ออนุโมทนากุศลบุญราศีในการที่คณะท่านเจ้าภาพได้บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน เพื่ออุทิศแด่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว วันนี้จะได้มีพิธีฌาปนกิจ

คณะท่านเจ้าภาพ อันมีครอบครัวและญาติมิตรที่เคารพนับถือ ได้มาร่วมกันจัดงานทำบุญโดยตลอดมาแต่เบื้องต้น ท่านที่เคารพนับถือทั้งหลายนั้นได้มาร่วมพิธีกัน เป็นการให้กำลังใจบ้าง กำลังใจบ้าง หรือทั้งกำลังใจทั้งกำลังใจบ้าง ทำให้งานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานนี้ดำเนินมาด้วยดี

ประเพณีที่เป็นบุญเป็นกุศล

การบำเพ็ญกุศลครั้งนี้ มองในรูปที่ปรากฏทั่วไป ย่อมเห็นกันว่าเป็นการปฏิบัติตามประเพณีของชาวไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือถือเป็นหลักปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานแล้ว อันนี้นับเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี

แต่ถ้ามองลึกลงไป ประเพณีนี้ยังมีสิ่งที่เป็นรากฐานอันมีความหมายลึกซึ้งในทางนามธรรม กล่าวคือเป็นพิธีเป็นประเพณีที่อิงอยู่กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามหลักธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้ตรัสสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั้งหลายไว้ ให้ทำสิ่งที่ เป็นบุญเป็นกุศลตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ชาวพุทธเมื่อมีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้น จะปรารถนาเหตุการณ์นั้น แล้วทำสิ่งที่ เป็นบุญเป็นกุศล เป็นความดีงาม

ประโยชน์ของประเพณีงานศพ

ในเรื่องของความตายนี้ก็เช่นเดียวกัน เป็นเหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิต แต่ล้าพังเรื่องการตายอย่างเดียวนั้น ก็เป็นเรื่องของท่านผู้เกิดมาแล้วก็จากไปตามคติธรรมดา และเมื่อจากไปก็เป็นการล่วงลับไม่หวนกลับมาอีก ไม่ว่าเราจะเรียกร้องอย่างไรก็ไม่สำเร็จ ทำอย่างไรๆ ก็ไม่มีผล แต่พุทธศาสนิกชนนั้น ปรารถนาความตายอย่างนี้แล้วก็ทำสิ่งที่ดีงามเป็นบุญเป็นกุศล ซึ่งได้ผลเป็นประโยชน์เกิดขึ้น กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง ก็ได้อุทิศกุศลนั้นแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย

ประการที่สอง ผู้ที่เป็นพี่น้องและมิตรสหายเป็นต้น ก็จะได้บำเพ็ญคุณธรรมกล่าวคือกตัญญูกตเวทิตาธรรม แสดงความรำลึกถึง และตอบแทนพระคุณของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นญาติและมิตรสหายของตน

นอกจากนี้ ในส่วนตัวของผู้ที่ทำบุญนั่นเอง ก็เป็นการสร้างความเจริญงอกงามในทางบุญทางกุศล สะสมบุญคือความดีไว้ในชีวิตของตนให้มากขึ้นด้วย

การทำบุญเกี่ยวกับความตาย

ว่าที่จริงแล้ว การปรารถนาเหตุการณ์คือความตายแล้วกระทำบุญนั้น มีทางทำได้หลายประการด้วยกัน ในทางพระพุทธศาสนา ท่านกล่าวถึงบุญไว้ต่างๆ มากมายเหลือเกิน แต่เมื่อสรุปแล้วก็มีสามอย่าง คือ

หนึ่ง ทาน การให้ การบริจาค

สอง ศีล ความประพฤติดี ประพฤติชอบทางกาย วาจา

สาม ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจ ความฝึกอบรมเจริญปัญญา

รวมเป็นสามประการ ในการบำเพ็ญกุศล เพื่อรำลึกถึงผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น สามารถที่จะทำบุญให้เกิดขึ้นได้ทั้งสามหมวด สามประเภทเหล่านี้

การทำทาน

ในประการที่หนึ่ง คือส่วนที่เป็น ‘ทาน’ นั้น เป็นส่วนเบื้องต้น ที่เห็นได้ง่าย ปรากฏรายรอบทางวัตถุ คือ เมื่อปรารถนาถึงท่านผู้ถึงแก่กรรมไปแล้ว เจ้าภาพก็พากันทำบุญทำกุศล นิมนต์พระสงฆ์มาถวายภัตตาหาร ถวายเครื่องไทยธรรมต่างๆ อันนี้ก็เป็นส่วนเบื้องต้น เป็นพิธีกรรมส่วนสามัญที่กระทำกัน ซึ่งเป็นการอุทิศกุศลแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นการเกื้อกูลต่อพระศาสนา ให้กำลังแก่พระสงฆ์ปฏิบัติศาสนกิจ แต่ทานนั้นมิใช่หยุดเพียงเท่านี้ ท่านผู้มีความดำริชอบประกอบด้วยปัญญา พิจารณาเห็นเรื่องของชีวิต มาปรารถนาถึงความตายว่า คติธรรมดาของชีวิตคนก็คือ การเกิด แก่ เจ็บ และก็ตาย อย่างที่กล่าวกันว่าคนทั้งหลายนั้น “มาก็มาแต่ตัว ไปก็ได้แต่ตัว”

สิ่งทั้งหลายที่เราเรียกว่าเป็นสมบัติพัสถานซึ่งได้รวบรวมสั่งสมเอาไว้ นั้น จะมีมากมายเท่าใด ก็ไม่สามารถติดตามไปได้

เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้วก็เป็นที่เหตุให้สามารถบรรเทาโลภะ คือ ความโลภ ความยึดติด ความอยากได้ในสิ่งทั้งหลายให้น้อยลง

เมื่อบรรเทาความโลภให้น้อยลงพร้อมทั้งมัจฉริยะ คือความตระหนี่ ที่เป็นตัวเนื่องอยู่กับความโลภในทรัพย์สมบัติแล้ว ก็จะทำให้สามารถบำเพ็ญทาน คือ การให้ การบริจาค เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์บ้าง บูชาคุณ ความดีของบุคคลที่มีคุณความดีบ้าง ทำทรัพย์สมบัตินั้นให้เป็นประโยชน์ จะนำมาใช้สอยเลี้ยงดูบุคคลในความรับผิดชอบก็ได้ บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ก็ได้ ทรัพย์นั้นก็มิมีประโยชน์มากขึ้น

ทั้งหมดนี้ก็เป็นส่วนของทาน ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้จากการปรารถนา ถึงคติชีวิตในส่วนที่เป็นความตาย

การรักษาศีล

ในประการที่สองคือ ‘ศีล’ เราอาจจะปรารถนาถึงความตายดังที่ กล่าวเมื่อกี้ว่า คนเรานั้นเกิดมาก็มาแต่ตัว ไปก็ไปแต่ตัว นอกจากนั้น ก็ยังไม่ละทิ้งอะไรไว้ด้วย จะว่าละทิ้งก็ละทิ้งเพียงร่างกาย ซึ่งร่างกายนั้นก็ยังคงอยู่ถาวร เพียงไม่กี่วันร่างกายนั้นก็เนาเปื่อยผุพังไป กลายเป็นอย่างที่เราเรียกกันว่า ‘ธาตุสี่’ แยกเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ กระจัดกระจายไป กล่าวได้ว่าไม่มีอะไรเหลือหรืออยู่เป็นรูปร่าง เป็นบุคคล อันนี้เป็นสภาพภายนอก เป็นเรื่องทางวัตถุ ทางรูปกาย ไปแต่ตัว มาแต่ตัว แล้วก็ไม่มีเหลือทิ้งอะไรไว้

แต่ถ้ามองลึกซึ้งลงไปอีก ก็เห็นว่าความจริงนั้น ยังมีอะไรที่ทิ้งไว้และก็ยัง
มีอะไรที่ตามไปอีก

จะมองเห็นได้ตามคำสอนของพระศาสนาว่า มาแต่ตัวไปแต่ตัวนั้น
ก็ยังมีสิ่งที่ตามไปได้อย่างหนึ่งและเมื่อมันนั้นก็มาด้วย สิ่งนั้นก็คือ ‘กรรมดี
และกรรมชั่ว’ นั่นเอง เป็นสิ่งที่มาพร้อมกับเรา และเสร็จแล้วมันก็ตามตัว
เราไปด้วย ถ้าเป็น ‘กรรมดี’ ก็เป็นบุญเป็นกุศล หรือเป็น ‘บุญกรรม’
ซึ่งจะเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายสืบต่อไป

ดังพุทธพจน์ที่ว่า

บุญทานิ โปรโลกสมิ ปติฏฐา โหนติ ปาณินิ

แปลว่า บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลก อันนี้เป็นส่วนที่
ติดตามไป

ในฝ่ายละทิ้งก็เช่นเดียวกัน คนที่ละโลกนี้ไปแล้วนั้น ยังละทิ้งสิ่ง
หนึ่งไว้เบื้องหลัง ก็คือความดีความชั่วที่ได้ทำไว้ สิ่งใดที่ได้ทำไว้แล้วก็ยัง
จารีกอยู่ บางอย่างก็ออกผลเป็นวัตถุ

เช่นว่า ท่านผู้มีใจบุญใจกุศล ได้สร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ไว้
สิ่งนั้นก็เป็นหลักฐานแสดงความดีที่ยั่งยืนอยู่หรือที่เป็นนามธรรม ได้ทำความ
ดีเกื้อกูลอุปการะไว้กับผู้อื่น เริ่มต้นตั้งแต่บุตรหลานเป็นต้นไป ความดีนั้นก็
ฝังอยู่จารีกอยู่ในดวงจิตดวงใจของบุตรหลานและท่านที่ได้รับคุณประโยชน์
อันนี้ก็เป็นที่พึ่งไว้

รวมความว่า สิ่งที่ดีติดตามไปก็ดี สิ่งทีละทิ้งไว้ก็ดี ก็ได้แก่ความดี ความชั่ว ผู้มีปัญญามาพิจารณาเห็นหลักดังที่กล่าวมาแล้วนี้ จึงคิดว่าควร จะดำรงชีวิตของตนให้อยู่ในแนวทางที่เที่ยง เพื่อว่าเมื่อถึงเวลาจากโลกนี้ไป ก็จะได้มีกรรมดีติดตัวไปและเหลือละทิ้งไว้ซึ่งความดีนั้น อันเป็นประโยชน์ แก่คนเบื้องหลังให้คนที่อยู่เบื้องหลังได้จดจำรำลึกถึงในทางที่เที่ยง ยกย่อง นับถือเป็นบุคคลที่น่าเคารพบูชากันสืบต่อไป

ทำกรรมดีด้วยการรักษาศีล

การที่จะกระทำกรรมดีอย่างนี้ก็คือการดำเนินชีวิตให้อยู่ในคลอง ธรรม ได้แก่เป็นผู้มีศีล ดำรงอยู่ในศีลทั้งหลาย ตั้งต้นแต่ศีลห้า คือ

งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เบียดเบียนสังหารชีวิตผู้อื่น ที่เรียกว่า ‘ปาณาติบาต’

งดเว้นจากการล่วงละเมิดในทรัพย์สินผู้อื่น จากการลักขโมยแย่งชิง ที่เรียกว่า ‘อทินนาทาน’

งดเว้นจากการประพฤติผิดทางเพศ ที่เรียกว่า ‘กาเมสุมิจฉาจาร’

งดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจา คือการกล่าวเท็จ ทำลาย ประโยชน์ของเขา ที่เรียกว่า ‘มุสาวาท’

และงดเว้นจากการดื่มเครื่องดองของเมาที่เป็นเหตุให้หลงลืมเสียสติ เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ที่เรียกว่า ‘สุราเมระยะมัชชปะมาทัฏฐานะ’

ดังนี้ เป็นหลักสำคัญในฝ่ายหลักพันความเสื่อม นอกจากนี้ ก็ดำเนินชีวิตในทางเกื้อกูลในการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมนี้ มีความสงบสุข อย่างนี้ก็เป็นคติอย่างหนึ่ง ที่เราสามารถปรารถนาเรื่องความตายแล้ว จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของตนและของผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นด้านที่เรียกว่า ศีล คือความประพฤติดีงาม หรือความประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา และขั้นต่อไปในการปรารถนาถึงความตายนั่น ก็จะสามารถทำบุญขั้นสูงขึ้นไป อีกเรียกว่า ‘ภาวนา’

การภาวนา

ภาวนา ก็คือการฝึกอบรมจิตใจ และฝึกอบรมปัญญา คือ ทำจิตใจของเราให้มีความสุข ปราศจากกิเลสเครื่องมัวหมอง ให้มีความสุข ให้ผ่อนคลาย ตลอดจนกระทั่งให้เจริญด้วยคุณธรรม ความดีงามต่างๆ และเจริญด้วยปัญญาที่รู้เท่าทันความจริงของสิ่งทั้งหลาย

ตัวอย่างที่เห็นง่ายๆ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวกับเรื่องของความตายอันเป็นส่วนภาวนานั้น ก็คือหลักที่เรียกว่า ‘มรณสติ’ แปลว่า สติระลึกถึงความตาย

การระลึกถึงความตายนั่น เป็นวิธีฝึกอบรมจิตใจอย่างหนึ่ง แต่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง ที่ว่าระลึกถึงความตายแล้วจะทำจิตใจของตนให้เจริญงอกงามนั้น จะต้องระลึกโดยถูกต้องด้วย บางคนระลึกถึงความตายแล้วก็ไม่สบายใจ มีความหวาดกลัว จิตใจฟุ้งซ่าน กระทบกระวาย อย่างนี้เรียกว่าระลึกไม่ถูกหลัก ระลึกแล้วก็เกิดโทษ

การระลึกให้ถูกต้องนั้น ก็คือการระลึกอย่างรู้เข้าใจคติธรรมดา
พิจารณาให้เห็นว่า ชีวิตของคนเราทั้งหลายนั้น เกิดมาแล้วดำรงอยู่ ในที่สุด
ก็ต้องจากไปด้วยความตาย มองเห็นอยู่โดยมีประจักษ์หลักฐานมากมาย
อันนี้เป็นธรรมดาของชีวิต เมื่อเป็นธรรมดาของชีวิตแล้วเราก็จะต้องยอมรับ
ความจริง ยอมรับความจริงแล้วโน้มเข้ามาสู่ชีวิตของตัวเอง พิจารณาว่าเรา
ควรจะปฏิบัติอย่างไร เมื่อรู้เข้าใจคติธรรมดาของชีวิตว่า มีความตายเป็นที่
สิ้นสุดแล้ว

ประการแรกก็คือว่า ควรจะดำเนินชีวิตด้วยความไม่ลุ่มหลงมัวเมา
สิ่งทั้งหลายที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องนี้ เราไม่สามารถยึดถือเป็นของตัวเองได้
อย่างแท้จริง มันไม่ใช่เป็นของเราจริงจังอะไร เป็นแต่ว่าสมมติกันขึ้นมา
แล้วใช้ประโยชน์ได้ เราก็พึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ คือใช้ให้เป็น
ประโยชน์แก่ชีวิตของตนเองบ้าง ของผู้อื่นบ้าง อย่าไปลุ่มหลงมัวเมายึดติด
จนกระทั่งเกิดเป็นโทษแก่ตัวเอง เมื่อเวลาที่จะต้องพลัดพรากจากไป คนที่
ไม่มีสติ ไม่เคยระลึกถึงหลักที่เรียกว่า ‘มรณสติ’ นี้ ก็จะมี ความทุกข์มาก
เพราะว่ามีความยึดติดเหนียวแน่นอยู่กับสิ่งทั้งหลาย รู้สึกว่าตนจะต้องถูก
พรากไป ออกไปจากสิ่งเหล่านั้น ก็มีความบีบคั้นคับแค้นจิตใจ

แต่สำหรับคนที่รู้เท่าทันคติธรรมดาแล้ว ก็วางใจได้ ทำใจได้ จิตใจ
ก็สงบปลอดโปร่ง มีสติ แม้แต่เมื่อถึงเวลาที่จะจากโลกนี้ไป แต่ก็ไม่ต้อง
พุดถึงเมื่อจากโลกนี้ไปหรอก แม้เมื่อเวลาที่ยังดำรงชีวิตอยู่นี้เอง ก็อยู่ด้วย
ความไม่ลุ่มหลงมัวเมาในสิ่งทั้งหลาย ปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายตามวัตถุประสงค์
ที่แท้จริง ในการที่จะมีจะครอบครอง จะเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ให้เกิดคุณ
เกิดประโยชน์ ไม่เกิดโทษเกิดทุกข์เกินสมควร

ประการต่อไป นอกจากไม่ลุ่มหลงมัวเมาแล้ว ก็จะเป็นผู้ไม่ประมาท เพราะเรื่องของความตายนี้มีหลักของความจริงอยู่ว่า มันจะต้องมาถึงแก่ชีวิต ทุกชีวิตอย่างแน่นอน อันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่ในความที่ว่าแน่นอน จะต้องถึงแก่ความตายนั้น ก็มีความไม่แน่นอนที่ว่า เราไม่สามารถจะกำหนดได้ว่ามันจะมาถึงเมื่อใด จะกำหนดว่า คนนี้อายุน้อย ยังเด็กยังหนุ่มยังสาวจะยังอยู่ไปได้อีกนาน นั่นก็ไม่แน่นอน จะว่าคนแก่จะต้องไปก่อนอันนั้นก็ไม่แน่เหมือนกัน บางครั้งคนเด็กคนหนุ่ม คนสาวมีเหตุทำให้ต้องจากไปก่อนก็มี คนบางคนที่ว่าน่าจะอยู่ไม่ได้นาน บางทีก็กลับอยู่ไปนาน คนที่คิดว่าจะนานก็กลับจากไปก่อน อะไรเหล่านี้ เป็นเรื่องที่ไม่สามารถกำหนดได้

ในเมื่อเรื่องเกี่ยวกับชีวิตนี้ ไม่มีความแน่นอนดังกล่าวนี้อันจริงให้ ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท คือต้องมองดูว่า เวลาที่ผ่านไปนี้ เราจะ ต้องทำประโยชน์ให้เกิดขึ้น ดำเนินชีวิตให้ดีงาม มีกิจมีหน้าที่อะไรก็เร่งทำ อย่าผัดผ่อนเวลา อย่าให้เวลาผ่านไปเสียเปล่า เร่งชวนชวนทำความดีงาม ทำสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลไว้ อย่างนี้เรียกว่าดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท นี้ก็เป็นประโยชน์อีกอย่างหนึ่งที่เกิดจากการปรารถนาถึงความตายด้วยหลัก การที่เรียกว่า ‘มรณสติ’

นอกจากนั้น ตามคติพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้ ว่า คนเรานี้ที่เกิดมาได้มาพบปะกันบ้าง ต้องมาพบปะกันบ้างนั้น ต่างคน ต่างก็จะต้องแยกย้ายกันไปในที่สุด เรามีเวลาที่จะอยู่ด้วยกันถึงจะนานหลาย ปีหลายสิบปี แต่ถ้าว่ากันจริงๆ แล้ว เวลานั้นก็ไม่ยาวนานนัก แต่ในเวลา

ไม่ยาวนานนี้เอง คนเราเพราะอาศัยอำนาจกิเลส ก็เบียดเบียนแก่งแย่ง แข่งขันแย่งชิงกันต่างๆ นานา

ถ้าเรารู้คติธรรมตาของชีวิตอย่างที่กล่าวมาแล้ว ว่าเราอยู่กันไปไม่ช้า ไม่นานก็ต้องแยกย้ายกันไปทั้งหมดนี้ เราก็ควรจะอยู่ด้วยความเมตตาปรานี เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อกัน

ท่านว่าในเวลาทีผู้ใดผู้หนึ่งถึงแก่กรรมจากไป เราควรจะรู้เท่าทันว่า อันนั้นเป็นธรรมดา เมื่อถึงเวลาของท่าน ท่านก็ต้องจากไป และก็ทำได้ ไม่มัวเศร้าโศกอยู่ถึงท่านผู้ล่วงลับ แต่ควรหันกลับมาพิจารณานี้ถึงคนที่อยู่ ร่วมกันนี้แหละ ว่าอย่ามัวไปเศร้าโศกถึงท่านผู้ล่วงลับไปเลย เรามาอยู่ร่วมกันในหมู่ผู้ที่ยังเหลืออยู่นี้แหละ ด้วยความเมตตาปรานีให้มีความสุขเกิด แล้วเมื่อถึงเวลาจากไปจะได้ไม่ต้องเศร้าโศกละห้อยหา จะได้สบายใจว่า เมื่อยามอยู่เราก็อยู่กันด้วยดีแล้ว ไม่ใช่รอแต่ว่าถึงเวลาจากไปก็เศร้าโศกกัน ที ตอนที่อยู่กลับละเลย ไม่ได้คำนึงพิจารณา

เพราะฉะนั้น ตอนที่อยู่นี้แหละเป็นตอนสำคัญ ท่านจึงว่าอย่ามัว เศร้าโศกถึงผู้ที่จากไปแล้ว ให้มีความเมตตาปรานีเกื้อกูลกันในหมู่ผู้ที่ยังอยู่นี้ นี่ก็เป็นคติอันหนึ่งที่เกิดขึ้นได้จากการพิจารณาหลักที่เรียกว่า ‘มรณสติ’ ดัง ที่ได้กล่าวมา อันนี้เป็นประโยชน์ในส่วนที่เรียกว่า ‘จิตตภาวนา’ คือ การฝึกอบรมจิตของตน ผู้ที่พิจารณาถึงความตายด้วยความรู้เท่าทันและนำจิต ไปได้ถูกทางอย่างนี้ ก็จะทำให้จิตใจสงบ ไม่ฟุ้งซ่านกระวนกระวาย ไม่มี ความหวาดกลัว นอกจากนั้น จิตยังจะเจริญก้าวหน้าองงามในทาง คุณธรรมความดี เช่น มีกุศลเจตนาตั้งใจว่า ต่อไปนี้เราจะประพฤติดีงาม

จะไม่ประมาท จะมีเมตตาไมตรีจิตต่อเพื่อนมนุษย์เป็นต้น เป็นคุณเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น

นอกจากนี้แล้ว ถ้าหากว่ามีปัญญา รู้เท่าทันความจริงสูงยิ่งขึ้นไปอีก จนกระทั่งเห็นเรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นความไม่เที่ยงแท้ ความดำรงคงทนอยู่ไม่ได้ และความมิใช่เป็นตัวตน ถ้าเข้าใจถึงขั้นนี้แล้วก็เป็นหลักที่เรียกว่า ‘ไตรลักษณ์’ อาจจะทำให้จิตใจของผู้นั้น มีความหลุดพ้นเป็นอิสระ ปลอดภัยโปร่งใสได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นจิตที่รู้เท่าทันธรรมดาของสิ่งทั้งหลาย ถ้ารู้ถึงขั้นนี้แล้ว และรู้ทะลุปรุโปร่งเข้าใจแจ้งในชีวิต ก็จะได้ถึงกับบรรลุความสิ้นอาสวะ เป็นพระอรหันต์ก็ได้

เพราะฉะนั้นการพิจารณาปรารภความตายนั้น จึงสามารถนำมาใช้ทำประโยชน์ได้ทุกขั้นตอน ดังที่อาตมภาพกล่าวมา ตั้งตั้งแต่การบำเพ็ญทาน อันเป็นเรื่องทางด้านกาย ทางด้านวัตถุ ที่ปรากฏภายนอก ตลอดจนกระทั่งให้เจริญงอกงามในทางจิตปัญญา จนกระทั่งบรรลุอรหัตผลก็ได้ บรรลุพระนิพพานก็ได้ โดยนัยดังที่อาตมภาพได้แสดงพระธรรมเทศนามา

ณ บัดนี้ คณะท่านเจ้าภาพได้ปรารภมรณกรรมของท่านผู้ล่วงลับ และมีจิตใจประกอบด้วยคุณธรรมต่างๆ ตามฐานะหน้าที่ของตน มีความกตัญญูตเวทีบ้าง มีญาติธรรมบ้าง สังคหธรรมบ้าง ได้มาร่วมบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลด้วยกัน เมื่อท่านผู้ล่วงลับได้รู้ได้เข้าใจยังเห็นถึงบุญกุศลความดีงามต่างๆ ที่คณะเจ้าภาพได้บำเพ็ญในโอกาสนี้ ท่านก็ย่อมมีจิตยินดีอนุโมทนา

การอนุโมทนาของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุญนั้นสำเร็จผล เมื่อเข้าใจหลักเช่นนี้แล้ว ท่านผู้ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็น

ผู้บำเพ็ญกุศลนั้น ก็จะต้องทำจิตใจของตนเองให้เป็นบุญเป็นกุศลด้วยเช่นกัน เพราะว่าด้วยจิตใจที่เป็นบุญเป็นกุศลนี้แหละ จะเป็นเครื่องช่วยทำให้ท่านผู้จากไป มีความอนุโมทนาได้ ยิ่งเรามีจิตใจเป็นบุญเป็นกุศลมากเท่าไร ทางฝ่ายผู้ล่วงลับไปก็ยังสามารถปราบปลื้มอนุโมทนาได้มากขึ้นเพียงนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้าเราได้ปรารถถึงมรณกรรม คือความตายแล้ว บำเพ็ญบุญตามที่อาตมภาพได้กล่าวมา เป็นส่วนทานบ้าง เป็นส่วนศีล ความประพฤติดีงามบ้าง เป็นส่วนภาวนาทำจิตใจของตนเองให้สงบ ผ่องใส บ้าง ทั้งหมดนี้แหละยังเป็นบุญเป็นกุศลมากเท่าไรก็เป็นประโยชน์แก่อกุศลแก่ผู้ตายผู้ล่วงลับ และแก่ตนเองมากขึ้นเท่านั้น

เพราะฉะนั้น ในโอกาสนี้จึงเป็นช่วงเวลาที่ท่านเจ้าภาพตลอดถึงญาติมิตรผู้ที่มีความหวังดีทั้งหลาย จะพึงสำรวจจิตใจให้สงบผ่องใส และรำลึกถึงว่า กิจที่ตนควรจะทำเพื่อท่านผู้ล่วงลับจากไป อันเป็นหน้าที่นั้น ตนได้กระทำแล้ว การรำลึกว่าสิ่งที่ตนควรทำได้ทำแล้ว ก็เป็นเหตุประการหนึ่งที่จะทำให้จิตใจของเราสงบผ่องใส หายความโศกเศร้าไปได้ และในส่วนที่เกี่ยวกับตนเอง เราก็ได้ทำจิตใจของเราให้เป็นจิตใจที่ดีงาม ระลึกถึงแต่สิ่งที่เป็นคุณธรรม ตั้งใจในการที่จะดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นสืบต่อไป

ด้วยบุญด้วยกุศลเหล่านี้ รำลึกด้วยจิตใจที่เป็นหนึ่งเป็นอันเดียวกัน ทุกคนที่มานี้มีจิตใจรวมกันเป็นเอกฉันทในการที่จะอุทิศกุศล แต่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อรำลึกเช่นนี้แล้วก็ตั้งใจแผ่จิตอุทิศกุศลให้แก่ท่าน ก็จะสำเร็จเป็นปัตติทานมัยบุญกิริยา และในส่วนของท่านผู้ล่วงลับก็เป็นปัตติทานมัยสืบต่อไป

ในวาระนี้ อาตมภาพได้แสดงพระธรรมเทศนาใน ปุญญกถา แสดงเรื่อง ‘บุญ’ โดยปรารภเรื่อง ‘คติธรรมดาแห่งชีวิตคือความตาย’ อันจะทำให้เกิดประโยชน์เป็นบุญ ความเจริญงอกงามในความดี ก็พอสมควรแก่เวลา ต่อแต่นี้ไปขอเชิญคณะท่านเจ้าภาพ จงได้ตั้งใจกรวดน้ำอุทิศกุศลส่งไปให้แก่ผู้ตาย ดังพระบาลีอนุโมทนาที่อาตมภาพจะได้กล่าวต่อไป

แสดงพระธรรมเทศนาพอสมควรแก่เวลา ยุติลงแต่เพียงเท่านี้ เอิวังก็มี ด้วยประการฉะนี้.